

Tradicionari de Mallorca

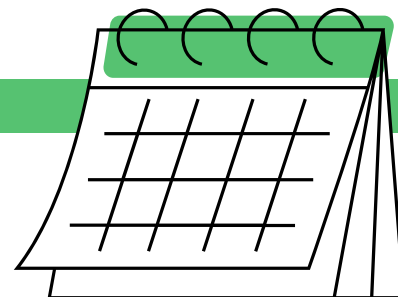
TRADICIONARI #07

El Corpus

Quan ho celebrem?

26 DE MAIG

Corpus Christi

Què celebrem?

La festivitat del Corpus es celebra el segon dijous després de Pentecosta o Pasqua Granada, que com ja sabem és passat cinquanta dies després de Pasqua. Es tracta de la commemoració de la institució de l'Eucaristia, és a dir del sagrament cristià que commemora l'últim sopar de Jesucrist, és l'adoració a l'hòstia consagrada que simbolitza el cos de Crist. El mot "corpus" és una reducció de corpus Christi, "cos de Crist", o de corpus Domini, "cos del Senyor".

"Al Bon Jesús Sacramentat li diuen, a Mallorca, 'Nostro Amo'. 'Nostro Amo Patent', en estar exposat. Això recorda un costum dels infants a MARIA DE LA SALUT. Si uns nins deien uns altres nins: 'això és meu; fuig d'aquí, que és ca nostra; això és un bocí nostre' aquests responien 'No és ver. És del Bon Jesús' com qui dir 'Ell és l'amo'."

**Primer de Maig, ets Apòstols;
a tres, la Creu del Senyor;
a vuit, l'Aparició,
i en dijous sol esser el Corpus.**

Actualment, des de l'any 1990 quan la diada es va decretar dia feiner, la celebració es realitza el diumenge següent a la festivitat. Durant segles ha estat una de les festivitats més importants de la cristiandat catòlica, no obstant, actualment es troba en una fase de decaïment a no ser en aquells indrets on les manifestacions festives han arrelat en el seu caire més popular i allunyades de les manifestacions religioses. Més enllà de ser una festa religiosa, la celebració del Corpus fou en els seus orígens medievals, i encara ho és en alguns indrets, la festa ciutadana per excel·lència que s'ha manifestat amb una processó general, on hi participa tot el cos social de la comunitat, i de caràcter festiu amb una dimensió lúdica, de fet, pel Corpus hi havia tolerància i era permès ballar amb certa llibertat.

"A Sineu, la processó del Corpus, segueix distints itineraris. Això ve de què procuraven passar per davant ca els senyors del poble i un any en complaïen uns i l'altre any, uns altres. No era possible passar, cada any, per davant ca tots els senyors. A la processó del Corpus els nins duïen un ramell de flors i dins el ramell una candela."

ORÍGENS

La festa fou instituïda pel papa Urbà IV l'any 1264, havia de servir a l'Església per a la veneració pública del sagrament de l'Eucaristia, exaltant la doctrina del cos de Crist, enfront dels que la negaven.

El context en què va néixer aquesta festivitat es caracteritzava per l'existència de pràctiques religioses que eren titllades d'heretgies per la jerarquia catòlica perquè no s'ajustaven a les doctrines de l'Església. A aquestes pràctiques cal afegir-hi certes creences que encara pervivien d'èpoques atàviques amb determinats rituals pagans d'origen natural i que el poble compaginava amb les pràctiques cristianes. És en aquest context en què es donaven corrents contradictoris i oposats en el si de la mateixa Església catòlica. Proliferaren aquells miracles que servien a les diverses faccions validar cada una de les tendències que defensaven. Una de les heretgies més divulgades del moment, i un dels detonants originaris de la institució del Corpus, va ser la professada per Berenguer de Tours, el qual negava la presència real del cos de Crist a l'Eucaristia, un dels postulats bàsics de la doctrina catòlica. Davant aquest atac al dogma, el bisbe de Lieja (Bèlgica) va convocar un sínode diocesà l'any 1246 en el qual es va instituir una festivitat en honor al santíssim sagrament. Aquest fet fou donat arrel de la interpretació de les visions de Juliana de Bethune, priora del monestir de Mont Cornillon, morta 6 anys abans. En una de les visions més recurrents la monja veia una lluna brillant però incompleta, amb una franja negra que la dividia en dues parts iguals; aquesta visió s'interpretava amb el fet de què mancava una festa en el calendari litúrgic. A partir d'aquestes revelacions, Juliana de Bethune ajudada per la beata Eva de Lieja, va intentar amb tots els seus mitjans que s'instituís una festa solemne en honor al santíssim sagrament. Ja priora del Mont Cornillon, l'any 1222, va continuar amb els seus esforços per la instauració del Corpus Christi assessorant-se amb personalitats de l'època tals com, Jean de Lausanne, canonge de Saint Martin, Jacques Pantaleon, arxidiaca de Lieja, el futur papa Urbà IV, amb el qual mantenia una estreta relació, i teòlegs com Hugo de Saint Cher. La festa es va celebrar per primera vegada arran de l'impuls del príncep bisbe de Lieja Robert de Tourote, qui va morir mesos abans de la celebració.

La festa de Lieja va tenir fortes oposicions per part de la burgesia de la ciutat perquè significava un dia de descans per a la població treballadora. A més, cert religiosos també consideraren que no es mereixia tantes despeses per la seva celebració. L'oposició a la festa es va enfortir l'any 1246 i Juliana va haver de deixar el convent i migrar de monestir en monestir passant per Val Benoît, Huy i Salzinnes. Va morir el 5 d'abril de 1258 a Fosse-la-Ville i fou enterrada a l'abadia de Villers-la-Ville.

Fou amb la bula *Transiturus de hoc mundo* promulgada pel gran amic de santa Juliana de Lieja, el papa Urbà IV, que es va instituir la festa a tota l'Església. El fet que va provocar que Urbà IV decidís ampliar la festa a tota la cristiandat va ser un miracle ocorregut el 1263 a Bolsena, on, davant els dubtes d'un canonge que l'hòstia i el vi de missa es convertissin en el cos i la sang de Crist va començar a brollar sang del corporal (la peça de roba blanca on es col·loca el calze i l'hòstia).

És sobretot a partir de 1316 quan s'estén per tota la cristiandat arran d'una butlla del papa Joan XXII. D'aquesta manera, es va estendre per tot Europa, on va anar guanyant importància amb el pas del temps. A partir d'aquell moment es va generalitzar a Europa i encara al segle XXI, sis segles després, és un esdeveniment religiós, social, cultural i festiu de gran transcendència. Barcelona i Girona van ser les segones ciutats del món que van celebrar el Corpus Christi amb una processó, de la que hi ha notícies des de l'any 1320.

“Els qui neixen el dia del Corpus, al temps que toca sanctus, tenen una gran propietat. Fent com a massatge, criden el mal, l'estiren i el treuen defora. Inca.”

ELEMENTS FESTIUS

Processons

La processó sol ser la part principal de la festivitat del Corpus i presenta dues parts ben diferenciades. Per una banda la profana, on està formada pels entremesos festius (gegants, animals, dimonis boiets, sant Joan Pelós, la Cuca Fera, àguiles, etc) i tots els representants socials, també encapironats i penitents antigament a Palma. Per l'altra banda, la part religiosa de la processó és la que acompanya la custòdia sota palli que conté l'hòstia consagrada i que normalment està formada per l'estament eclesiàstic i el conjunt de nins i nines que han rebut la primera comunió durant l'any.

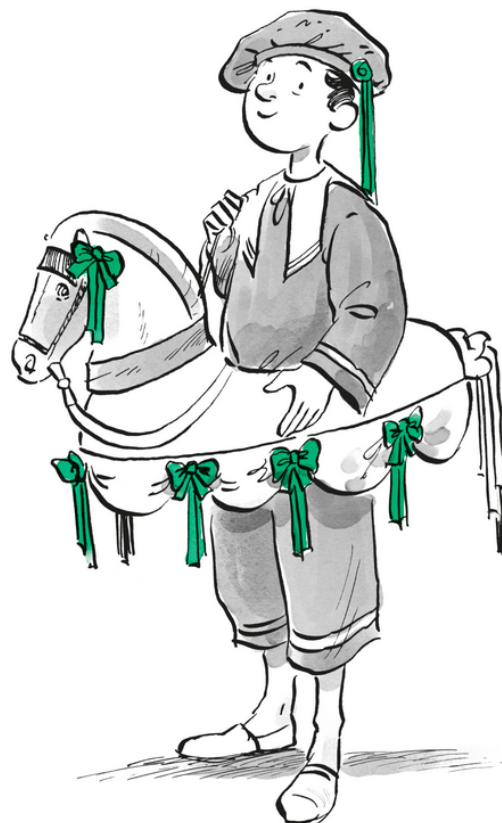
Les processons del Corpus són l'antecedent de les actuals cercaviles de moltes festes patronals de pobles i ciutats. Deslliurades de l'element litúrgic, recuperen el caràcter pagà de bona part dels elements que en diferents moments anaren introduint les classes populars a la festivitat religiosa, com ara les enramades, el bestiari i altres entremesos absolutament arrelats a la tradició festiva.

“A Vilafranca, pel Corpus posen pels carrers, per on ha de passar la processó, pàmpol, mata, joncs de torrent i branques de poll i hi fan una vertadera catifa pel Santíssim. No hi planyen el verd. Els joncs fan llenegar i gisquen en passar-hi per damunt. A les portes, a les baules concretament, de les portes de l'església hi posen manats de murtra. I també n'escampen un poc per devora l'església. La murta la duen de Sa Penya (Vilafranca) i a les baules de la parròquia en posen per les festes que tenen obreria principals: Sant Pere, Sant Agustí, Sant Martí, Santa Bàrbara, la Beata Sta. Catalina Thomàs.”

Enramades

Enramar els carrers i places vol dir ornamentar amb motius vegetals per la festa del Corpus, sobretot per on passa la processó. L'objectiu de les enramades era pel lluïment de la festa tot i que actualment el costum ha agafat entitat pròpia i també s'hi fan servir altres materials combinats artísticament. A Mallorca les enramades també es feien per les festes patronals de cada poble, com per exemple posar branques de pi o canyes als portals de les cases. També, a Mallorca, s'enramava el portal d'una casa on un dels seus habitants feia festa.

“Pel Corpus posen domassos i banderes. Les dones treuen a l'acera dels carrers els cossiols millors i més florits de la casa, aquells cossiols que solen tenir vora el brocal o el coll de les cisternes i per les entrades de les cases o sota l'emparralat del corral. La processó no passa per tots els carrers, però les al·lotes dels carrers no afavorits duen els seus cossiols als carrers per on passa la processó, per tal que facin planta en obsequi del nostre amo. Pels carrers tiren, escampen, fulles d'eura duita dels torrents i llocs humits, murta i flors, perquè el bon Jesús trepitgi blan. Tothom va a la processó, a penes si hi ha ningú que miri. Les nines que van vestides de verge, duen manats d'espigues.” –Bunyola

Estores de flors

Les estores de flors podrien considerar-se també part de les enramades, s'ha de distingir entre les enramades de murtra o ginesta escampades pel sòl i les composicions florals preparades ad hoc a mode d'estora. D'aquesta manera els humans escarneixen el que està passant en aquest moment de l'any a la natura. Les catifes són com a mandales efímeres pintades sobre l'asfalt i que s'omplen amb pètals, llavors i altres elements de tots els colors.

“El Corpus a Puigpunyent. Anaven a ‘sa riera’ un torrent que passava per dins Son Net i Son Fortesa i allà, amb premís, collien a carretades de platero, arbre vet i poll i posaven branques d'això pels carrers per allà on havia de passar la processó. I molta murtra perquè n'hi ha molta. Col·locaven cossiols pel carrer. El diumenge vinent a Puigpunyent feien ‘sa processó des corpetons’ (també li deien ‘es diumenge des corpetons’ era el diumenge immediat al corpus). Era una processó igual a la del Corpus, però més curta. Adornaven lo mateix que el dia del Corpus.”

Entremesos

Els entremesos són representacions dramàtiques o coreogràfiques que es fan entre altres parts d'una festa civil o religiosa. En les festes religioses formen els entremesos personatges sagrats, figures rellevants de les sagrades escriptures, profetes, sants i herois, normalment en el context de la festa del Corpus i que podien formar part de la processó seguint un ordre més o menys harmònic o podien formar petits grups, que representaven una escena probablement muda. També hi havia entremesos plàstics formats per figures en comptes de persones. En la litúrgia antiga es troben alguns precedents d'aquestes representacions ambulatòries. Per exemple, en un Evangeli del segle XI, procedent del monestir de Bilsen, al Limburg, hi figura un ordi profetarum, una mena de consuetud per a la celebració d'un seguici integrat per persones vestides i disfressades, que representaven els profetes. Els entremesos són anteriors a la institució de la festa del Corpus. Des del segle XII que en les grans festes de la cort reial es feien representacions, especialment durant els grans àpats palatins, entre plat i plat, per tal d'entretenir als comensals, i d'aquí deriva el qualificatiu d'entremès, que es troba documentat per primera vegada l'any 1380, en ocasió de la coronació de la reina Sibilla pel rei Pere III. La representació d'aquest gènere de més antiguitat coneguda a la corona catalanoaragonesa és de l'any 1150, en què, després del casament de Ramon Berenguer IV amb Petronella, filla de Ramir el Monjo, rei d'Aragó, fou representat un combat de diables amb els àngels capitanejats per sant Miquel. A més, afegir que també s'hi va dur a terme un ball de bastons. Amades, fa l'observació de les possibles diferències entre els entremesos palatins i els processionals quant a aparell escènic, accessoris i mecanismes de tramoia.

Amb l'objectiu de aportar grandiositat a la festa del Corpus foren copiades les representacions palatines, incorporant-les a la processó, fet que la convertí en la celebració més extraordinària i solemne. D'aquesta manera, si s'havien de celebrar festes amb molta solemnitat com ara commemorar fets d'armes, naixements de prínceps i altres esdeveniments reials, es feia una processó com la que normalment es feia al Corpus però sense la sortida de la custòdia amb el santíssim.

La primera representació d'entremesos plàstics es refereix al Corpus de 1391 de Barcelona on hi sortien la representació del Paradís i de l'Arca de Noè. També està documentat que a les festes en honor a Alfons el Magnànim, l'any 1423, hi van prendre part els ministrils i sonadors de Barcelona, vestits iguals que a la festa del Corpus, i els entremesos del Paradís i de l'Infern, amb els àngels i els dimonis que simulaven una batalla.

A Mallorca la processó del Corpus no era tan lluïda com a les ciutats de Barcelona i València. Se sap que a Ciutat, Felanitx i Sóller hi sortien parelles de gegants i al segle XVII també una Cuca Fera. També abunda documentació del segle XVI que fa referència a balls dels cossiers i de diables boiets a la processó del Corpus. I també el cas de les Àguiles de Pollença que ja estan documentades l'any 1525. La parròquia dels Socors de Ciutat havia posseït un seguici de cavallets, gegants i àguiles que sortiren a la processó fins el segle XIX. També fins a finals del segle XIX a la processó de Palma hi sortia un homo prou forçut vestit amb robes fins als talons i proveït d'una garrota amb la qual pegava cop al cap dels qui no es descobrien el cap llevant-se el capell quan passava el santíssim. Una característica que distingeix les processons illenques és la de l'assistència de penitents que es fustigaven el cos com a les processons de penitència de Setmana Santa. Quan acabava la processó, els curaven les nafres i participaven del refresc que els hi dedicaven consistent en confitura i vi dolç.

Balls i danses

Originàriament la festa del Corpus era la que aglutinava més directament les danses rituals i moltes d'elles tenen el seu origen en aquesta festivitat tot i que algunes s'han traslladat a altres celebracions. Hom ha interpretat que aquest tret és una interpretació de les paraules del papa Urbà IV a la bulla fundacional de la festa l'any 1267 que deia: «Que la fe canti, que l'esperansa dansi, que salti el goig de la caritat». Aquestes danses es veieren afavorides per la jerarquia eclesiàstica i portades a l'esplendor al segle XVI. Varen sobreviure tant a les prohibicions sinodals del segle XVII com a les radicals ordenances de Carles III. La festa del Corpus en no disposar de patrons religiosos, va assimilar els seguicis de les processons de la cultura clàssica, la qual cosa afavorí la introducció de danses dins el seguici processional. A Mallorca els balls amb figures o danses rituals estarien lligats a la cultura gòtica. Amb la conquesta catalana del segle XIII penetren a l'illa les formes teatrals de l'Europa gòtica, basades en la representació de l'Antic i Nou Testament, tot marcant una profunda dualitat entre el bé i el mal.

La custòdia

Les festivitats religioses ens han deixat un llegat de patrimoni immaterial que conforma la nostra identitat, així mateix és important el patrimoni artístic que també n'és protagonista i forma part de la història de l'art de l'illa. En el cas del Corpus la custòdia és l'element artístic que ens mostra la importància de l'orfebreria al llarg dels segles a Mallorca.

La custòdia és un reliquiari molt elaborat, fet amb metall preciós que s'empra per l'exposició de l'hòstia consagrada o també anomenat Santíssim Sagrament, que simbolitza el cos de Crist. El dia del Corpus és l'únic dia de l'any en què està permès que la custòdia surti en processó fora del temple. A Ciutat era costum que algunes famílies deixessin llurs joies per ornamentar la custòdia per a la processó.

Els gremis dels argenters són un dels més importants que es constitueixen a Mallorca a partir del segle XIII. Se'n tenen notícies des de l'any 1308 i l'any 1313 ja tenen capella pròpia a Santa Eulàlia, la capella de sant Blai. El principal centre de producció a Mallorca és Palma, en dos punts claus, un a la part alta de Ciutat al carrer de l'Argenteria, i l'altre a la part baixa a la parròquia de Santa Creu. En el gremi hi havia controls per evitar les estafes, tant per part del gremi com per part del mostassaf que vigilava l'estat dels productes i els preus aplicats. Fins i tot es va establir un sistema de marcatge de les peces, amb un símbol identificatiu de la procedència, després de la seva revisió. Les peces medievals es caracteritzen per la dependència formal del repertori de l'arquitectura gòtica en estructura i motius. Sovint són "edificis ideals" i aquesta lectura arquitectònica es fa a partir de l'observació de la pintura (retauls) i l'escultura gòtica europea. Cal destacar la custòdia de la catedral d'Eivissa de l'any 1399 obra de Francesc Martí, tot i que el vericle que conté la sagrada forma és barroc.

Al segle XVI arriben les modes italianes tot i que a Mallorca es deixen sentir molt poc i perviu la influència del gòtic del segle XV. Els argenters opten majoritàriament per la tipologia de custòdia-retaule, introduïda per la custòdia de Lluç, obra d'Antoni Falconer de l'any 1498. Al pas dels anys es van assimilant les formes clàssiques, sobretot en els elements arquitectònics, i la introducció de l'interès naturalista fins que al segle XVII ja desapareixen les reminiscències gòtiques.

El segle XVII representa la definició de les peces barroques com per exemple, la custòdia de Sant Jaume de l'any 1657, obra feta a partir d'un disseny de l'escultor Antoni Oms.

Un segon model de custòdia barroca es defineix a partir del segle XVIII i es tracta de la coneguda com a custòdia sol, en la que el vericle és definit per rajos que simulen l'astre. En són exemples la custòdia de Santa Clara de l'any 1717 i la de la Concepció de 1711, obra de l'argenter alemany G. F. Amtzigt. La tipologia de custòdia sol es manté fins al segle XIX amb adaptacions de motius neoclàssics d'arrel pompeiana.

La custòdia major de la Seu es caracteritza pel seu gran eclecticisme. El cos principal és de l'any 1585, no presenta elements renaixentistes, al segle XVIII s'hi afegeixen els àngels i el peu és d'estil neogòtic.

Renous del Corpus

Durant la processó del Corpus era tradició que els infants fessin sonar uns xiulos de fang anomenats siurells, rossinyols o «pitxerrulls», amb la idea de reproduir el cant dels ocells. Aquesta pràctica està documentada a Mallorca, a diverses poblacions del País Valencià, a la Ribera de l'Ebre, el Priorat, el Baix Camp i els Pallars.

A la processó de Ciutat hi participen els tamborers de la Sala, que segons la tradició la tonada que executen fou composta per un famós músic, mestre de tabals, conegut per Pau Timbaler, el qual hagué d'estar set anys reclòs a una habitació subterrània per concentrar-se bé i poder produir la tonada. Evidentment aquesta contarella de sentit irònic ens dóna compte de què es tracta d'una tonada repetitiva i poc difícil.

“La lledània de la Seu’ La guarden a sa casa de l’Almoina, és com una roda de carro i pesa una enormitat, va subjecte a una hasta. Du voltant, voltant, unes banderetes de metall, com a llautó i en dur La Lledània fa un renouet alegre ‘renouet del Corpus’”

Com ho celebrem?

POLLENÇA

La celebració del Corpus a la població de Pollença és sens dubte una de les més característiques de l'illa atès que s'hi conserva una dansa ritual processional única a Mallorca, la dansa de les Àguiles.

Actualment es celebra el diumenge següent al Dijous del Corpus pels carrers de la vila guarnits amb fulles de fasser i pi i amb domassos als balcons. S'inicia a l'horabaixa a l'església de la Mare de Déu dels Àngels amb una missa. Acabat l'ofici religiós comença la processó encapçalada per un penó vermell amb la imatge de l'Eucaristia, seguida de sant Joan Pelós, home que representa a sant Joan i que, amb el rostre cobert, descalç i amb un mè viu dins un sarró, dansa durant tot l'itinerari. Les àguiles són interpretades per dues allotes que porten la figura de l'ocell i van ricament enjoiades. El P. Llompart crida l'atenció sobre el cas insòlit de la presència de dones en una dansa de figures, ja que la censura de la processó medieval no ho hagués permès. La dansa

**Noltros segam a Ariany
i tot són serrals i costes.
Demà és sa festa del Corpus,
sa millor festa de l'any.**

s'acompanya del so de castanyetes i un grup de músics compost per guitarres, guitarrons i violins. La música de la processó va ser composta per Antoni Torrandell per al poema històric Vos reinau damunt l'altura, original de Miquel Bota Totxo. Cada una de les allotes va acompanyada per una dona casada i una dona fadrina. La comitiva segueix amb els pares de les allotes que fan d'àguiles i els nins i nines que han fet la primera comunió l'any corresponent portant un ram d'espigues de blat i fulles de pàmpol. A continuació hi ha dos penons blancs, els cirials, la creu i la custòdia sota palli. Darrera hi ha l'estol de persones devotes, les atxes, el clergat i la banda de música.

Les dues figures de cartró que representen les àguiles estan coronades i guarnides amb flocs de colors. Les portadores van vestides de blanc amb blondes i brodats, amb capa que rep el nom de Maria Antonieta, duen una corona i s'encavalquen a la cintura l'àguila. La principal característica de les allotes és que van enjoiades profusament amb peces d'or que han estat brodades al vestit i omplen el cap, els braços i les mans. Les joies (anells, botonades, creus, creus de malta, cordoncillos, cadenes, camafeus i relíquies) que en el seu conjunt poden arribar a pesar els 5 quilos, són aportades per les famílies de Pollença a mode d'ofrena i es recullen mitjançant la petició ritual: «Teniu or per les àguiles?». La presència d'aquesta ornamentació hom l'explica a partir de que la dansa estava originàriament vinculada a la festa de sant Joan i no la del Corpus i a la creença arcaica segons la qual si es posaven monedes i objectes d'or al Sol per la festa de Sant Joan s'aconseguien que les riqueses es multiplicassin.

Poder ballar les àguiles és tot una distinció entre les joves de Pollença i en la seva elecció s'intenta que les dues allotes siguin el més semblants possible. La dansa processional que han assajat amb la «mestra d'àguiles» és compon d'un pas molt simple i simètric que rep el nom de les «esses». Acabada la processó van a visitar les cases d'algunes persones destacades de la comunitat, on executen el ball de «les taules» que és el mateix que també ballen dins l'església.

A Catalunya i al País Valencià, l'àliga figura en representacions portades per un sol portador, ja des del segle XV i amb funcions ben solemnes com per exemple acompanyar la custòdia. A Pollença, en canvi, la presència de l'àguila al Corpus és datada del segle XVIII tot i que hi ha referències del segle XVII a Palma (1614) i Felanitx (1671).

És difícil trobar l'origen exacte de la dansa de les àguiles, el que és evident és la seva importància a les processons i festes patronals de caràcter religiós i a commemoracions de caràcter civil.

Existeixen quatre hipòtesis sobre el seu origen. Una, de caràcter processional, sobretot vinculada a la processó del Corpus. La crònica més antiga que es coneix de la presència de l'àliga a la festivitat del Corpus és la de l'any 1330 a la processó de Vic. La segona hipòtesi és la que considera que seria la part que resta d'un entremès medieval. El P. Llompart planteja la hipòtesi de que l'àguila fos un entremès profà que s'hagués inserit a la processó del Corpus de Barcelona i arribàs a ser reinterpretat com a símbol de sant Joan Evangelista. La tercera hipòtesi planteja el seu origen com a element que és usat per mostrar reverència respecte d'algun personatge important. Així, l'any 1396 el Consell de Barcelona va enviar l'àguila de la ciutat a les festes de coronació de Martí l'Humà. Com a quarta hipòtesi hom ha suggerit un possible origen gremial fonamentat en els escuts d'armes dels antics gremis, com per exemple la dels teixidors de lli i llana.

“La part religiosa no té res de particular. Només hi ha lo que en diuen ‘Les Àguiles’, dues al·lotes triades de les millors famílies del poble que duen unes àguiles fermades per la cintura, com els cavallets d'Artà hi duen els cavalls. Lo més notable de ‘Les Àguiles’ és la capa que duen, extraordinàriament enjoiada. Les d'enguany (1953) duien prop de 3 kg. d'or. Ballen davant la processó sense parar, guiades per sant Joan Pelós, un homo d'edat (enguany tenia 70 anys). La processó és molt llarga i en acabar ‘Les Àguiles’ brollen de suor.”

El personatge de sant Joan Pelós és encarnat per un jove de cabells llargs i vestit amb túnica de seda verda amb dos filetons daurats, una capa vermella, una careta, i unes pintades a la cama en color vermell que fa referència als cordons d'unes sandàlies.

La figura d'aquest sant apareix al gòtic medieval tardà, de cop enllaçada a la de sant Joan evangelista a la litúrgia de la Seu. Durandus, liturgista del segle XIII, a la *Rationale Divinorum Officiorum* explica que, immediatament després de Nadal, l'orde de presbíters celebrava el 27 de desembre la festa de sant Joan Evangelista que es representava unida a la de sant Joan Baptista. Richard Bonovan que ha reunit la *Consueta de sanctis* i la *Consueta de sacristia* de la Seu a *The liturgical drama in medieval Spain* (1918), es refereix a la vestimenta dels dos sants. L'Evangelista vestia ornaments sacerdotals amb casulla i el Baptista portava un xotet, una creu d'argent i es vestia amb una pell.

L'any 1573 hi ha les primeres referències documentals del ball de sant Joan Pelós a Mallorca, a les *Actas Capitulares* (1567-1573) de la catedral es consignava la prohibició del ball de sant Joan Pelós dins la Seu.

Durant la primera meitat del segle XVIII es té constància de la presència de sant Joan Baptista a la processó del Corpus de la catedral mallorquina.

PALMA

La processó característica del Corpus de Palma surt de la Seu després de l'ofici religiós al so del toc de n'Eloi, la campana major de la catedral. Actualment també es celebra, com en tots els pobles de l'illa, el següent diumenge després del Dijous del Corpus. Històricament la processó havia sigut molt solemne, fins al punt que l'any 1628 un edicte episcopal prohibeix el pas de cotxes i carros pel llocs ornamentats per a les processons. Es caracteritzava per una fastuosa processó al llarg d'enramades i animada per balls i entremesos de figures que podien ser animals, gegants, dimonis boiets, sant Joan Pelós o la Cuca Fera que encapçalava la comitiva en el segle XV. També hi participaven encapironats i penitents, i s'hi celebraven balls i entremesos. Els gegants del Corpus a Palma ja surten documentats l'any 1734 i sembla que eren quatre parelles que representaven els quatre continents. La prohibició de la sortida dels gegants i altres figures festives va arribar mitjançant una reial cèdula de Carles III de Borbó, l'any 1780, tot i que no fou seguida estrictament. Amb el pas del temps els gegants passaren a ser protagonistes d'actes no religiosos com per exemple per la festivitat de Sant Ferran de 1814 en honor a Ferran VII.

Cal afegir a més la processó anomenada del "Ninets" que era pròpia de la parròquia de Sant Miquel i la processó de "sa Moixeta" que es duia a terme el dia de la vuitada del Corpus. El nom que acabà adoptant aquesta processó té el seu origen en el llinatge Moix corresponent a una noble senyora de Ciutat qui va deixar en herència a la Seu una obra pia important. En honor a aquesta senyora i la seva generositat s'havia de celebrar cada any, en la vuitada del Corpus, una processó per la salvació de la seva ànima. La senyora Moix rebia el malnom de Moixeta degut a la seva poca estatura i la processó passà anomenar-se la processó de "na Moixeta". Amb el temps es va perdre la referència personal i passà a dir-se la processó de "sa Moixeta". Arrel d'aquesta denominació sorgí una creença popular, que era emprada per fer broma a les nines joves, segons la qual es feia creure que si s'anava a la processó amb una moixa petita sorgia la possibilitat de trobar un tresor encantat custodiat a una cova per un ferotge guarda qui era vençut per la moixa que havia assistit a la processó. També esmentar l'existència de l'expressió "acabar com la processó de sa Moixeta" que significa acabar sense pena ni glòria, sobtadament, sense ressò ni avís previ, en fracàs.

"A Montuïri, les al·lotes treuen els vestits nous d'estiu pel Corpus."

Actualment la processó del Corpus de Palma la conformen els tamborers de la Sala, els cossiers i els cavallets de l'Escola de Música i Danses de Mallorca, la parella de gegants pagesos de la Sala, en Tomeu i na Margalida; i com a elements religiosos cal destacar la lledània i les insígnies de la catedral basilical.

La lledània és una creu processional formada per tres cercles concèntrics coberts per unes 1200 flors de cera. El cercle més gran, de dos metres de diàmetre, incorpora nou banderoles daurades i en el centre hi ha el crucifix. Pesa 65 quilos i és transportada pels "lledaniers". L'origen d'aquest tipus de creu el trobam a les processons conegudes com les Rogatives menors, que són les que es fan tres dies abans de l'Ascensió i on es cantaven les lletanies dels sants, costum que perdurà fins el segle XVIII.

“Ciutat de Mallorca. La Seu. Pel Corpus treuen “La Lledània” que és un placa gruixada de ferro on s’hi destaca una creu i un sant Crist. La gran rodella està exposada des del dissabte del Corpus fins després de la processó de “sa moixeta”, octava del Corpus. És a dir, tota la vuitada del Corpus. Hem dit que “La Lledània” és un disc de ferro. A St. Pere i Sant Bernat, primer, un capellà omplia “La Lledània” per les dues cares amb flors de cera que s’aferren en calent sobre el disc de metall. Allà, a Sant Pere i Sant Bernat (hospici dels capellans hi ha cuina i fogons. Fonen la cera dins greixoneres, la trabuquen dins uns motllos de fusta, posen a la cera colors o colorants perquè les flors tenguin més vista. Per treure les flors del motlo, passen el motlo per dins aigua freda.. les flors que van sobre la creu són més petites, com a didals (ses flors fora de la creu són com un duro). Per aferrar-les, prenen un candell i encalenteixen un poc la flor i el metall de “La Lledània” i pitgen amb esment perquè la flor no se foradi. Se vol habilitat i rapidesa. Abans com hem dit feia això un capellà, un tal Palou, vicari de la Seu quan era parròquia (s’hi pegava tot l’any, cada dia un poc si l’havien de fer tota nova. Sempre li han de posar “tacos” perquè les flors cauen o les roben.) Ara ho solen fer senyores que solen esser visitades, mentres treballen són visitades per “los senyors canonges”, a Sant Pere i Sant Bernat.”

L’ombrella o conopeu és un símbol de l’Església Catòlica, que s’utilitza com a objecte litúrgic a totes les esglésies que tenen la consideració de basílica. La Seu de Mallorca obtingué aquesta consideració el 1905, després de la gran restauració, i el 1906 arribaren al palau episcopal les dues insígnies tradicionals de la basílica: el conopeu i el tintinacle, ambdues dissenyades per Gaudí. El conopeu té forma cònica, semblant a un paraigua o a una petita tenda de campanya, amb una tela amb franges de colors groc i vermell, des del vèrtex fins al final de la mateixa. El conopeu és suportat per un braç de fusta, coronat per una esfera coronada per una creu. El tintinacle és l’altra insígnia basilical que anuncia l’arribada de la processó amb el clergat. En el cas del tintinacle de Gaudí, allò que fa sonar la campana és un martell, que pica un dels costats del bronze, de forma quasi cilíndrica, i coronat per una estrella de puntes rectes i corbades. La campana està sostinguda per un pal de fusta.

Què menjam?

Era costum que en acabar la processó del Corpus es convidés a aquells portadors d’entremesos i als que havien hagut de fer un esforç a un àpat d’arròs i carn. També als penitents que participaven de la processó se’ls obsequiava amb un refresc. Aquest refresc podia consistir en vi dolç i confitura, fruita, quartos...

“Per la processó del Corpus a Inca, l’ajuntament, en el refresc, donava als nins una S grossa i als mateixos santets, després de la processó de la vuitada –en què posaven una figa al Bon Jesuset de la casa consistorial– els senyor rector, els obsequiava amb una ensaïmada.”

Juan d’Algaida, digués
sienguany és any de cireres
i si haurem d’armar paneres
per anar a coir-lès.

Era costum també, menjar avellanes, els fadrins en compraven mocadorades per a regalar a les fadrines a mode de galanteig, i les persones grans en compraven pels infants i els familiars. Nombrosos venedors ambulants s'installaven pels carrers amb la seva paradeta d'avellanes i altres fruits secs i orxata. Notau la similitud amb el costum de Ciutadella en què per Sant Joan els enamorats regalaven confits i avellanes a les allotes que els hi agradaven. Aquest costum menorquí va anar evolucionant i es varen començar a llençar les avellanes de manera amorosa per cridar l'atenció a les allotes. Actualment ha perdut aquest significat originari i fins i tot a adquirit la denominació de "guerra d'avellanes".

"Pel corpus les allotes treien els ventalls i els vestits. Mancor."

Maig i juny són els mesos amb la fruita més saborosa, amb la plena d'albercocs, prunes i cireres i d'aquí l'expressió "Pel Corpus, cireres". A Catalunya és molt típica la coca amb cireres pel dia del Corpus.

"Els auercocs del Corpus són els primers. La plena d'auercocs ve devers St. Pere, quan les figues flor (rotges i auercors) comencen. Lluchmajor. A Inca posen una figaflor (si n'hi ha) en la mà d'un Bon Jesús que posen a la casa de la vila al portal el dia del Corpus. Si no hi ha figues vertaderes, en du una de fusta."

Què deim?

Com hem dit la festa del Corpus era una de les més solemnes i importants de l'any. Així i tot al Cançoner Popular de Mallorca tan sols trobam tres cançons que facin referència explícita a la festa i dues d'elles són versions similars. Sí que són nombroses aquelles cançons que fan referència al sagrament de l'eucaristia i a l'adoració del santíssim, objecte religiós de la celebració del Corpus. Es tracten de cançons que demostren el caràcter pietós de la societat mallorquina quant a mostrar reverència a l'hòstia consagrada.

Na Massaneta cercà
sa murta per s'enramada;
per bruta i mal criada,
per això no hi vui tornar.

Per altra banda és coneguda l'expressió "tenir cera del Corpus" que es refereix a quan una persona té certes prerrogatives i privilegis amb els qual pot fer el que vol sense tenir en compte les conseqüències. Altra expressió menys coneguda és la de "treure el Corpus" que significa anar molt mudat fent referència a què el dia del Corpus les persones es vestien amb les millors robes i fins i tot es solia estrenar el vestit nou d'estiu.

"La gent, en anar per la Seu, durant la vuitada del Corpus comet furts piadosos: se'n du flors de cera de 'La Lledània', cera del Corpus, que diuen, perquè és bona contra els llamps. És bona per necessari. Hi ha l'expressió 'tenir cera del Corpus' que equival a: deixar-li passar tot a un i no usar de rigor amb ell, sinó tenir-hi moltes contemplacions. Rosa Jaume Rosselló. Ciutat de Mallorca. Durant la guerra tiraven d'aquesta cera per les teulades per esser escàpols dels avions. Hi ha pels pobles uns panets vermells de cera que se diuen cera del Corpus i també s'aferren a les portes contra els llamps."

En l'àmbit literari us recomanem el poema "Sa processó del Corpus" de Pere d'Alcàntara Penya (1882). També us transcrivim l'article de Miquel dels Sant Oliver que descriu el dia del Corpus a Ciutat l'any 1891:

"Per bé que faceu no trobareu una festa com el Corpus; és es dia més jove de s'any. En es ple de sa primavera, tots es jardins estan en flor... I llavors, aquelles tires de gent esteses pes carrers a s'hora de sa processó; aquelles files de sombrilles i de capells florits que coronen com una garlanda es balcons endomassats; aquells estols d'al·lotetes assegudes a sa carrera, amb sos vestits blanquinosos i es clavells encesos entre es cabells negres; i es crits de ses vellaneres i des qui venen horxata i es trepig de sa gernació que acudeix i sa vibració de cornetes marcial... ¿a on me voleu anar? (...) Sa netedat resplendeix per tot, des de ses fatxades que han acabat d'emblanquinar fins a sa cara d'afeitada de fresc. (...) Ses Batallades de n'Eloi avisen de que surt sa Custòdia; sa remor sorda que s'aixeca des carrer fa parèixer que s'acosten es tambors. Voltant cantó ja se veuen es guardia civils a cavall... i passen es primers acompanyants (...) per últim, s'acosta el pal·li; entre niguls d'encens qui se caragolen i obrin dolçament apareix com un sol entre boires, es cèrcol d'or de sa Custòdia... Una pluja de flors esfullades, davalla de balcons i finestres deixant rastres de perfums, de frescura i de joventut.

Es sol ja s'és post; sa custòdia ha tornat a la Seu; s'hostia blanca torna a n'es Sagrari... i s'umplen ses orxateries des de ca ses Solles a can Soler de sa costa; des de can Bartola a can Tortoni. Sa tropa, composta de dos o tres-cents homos desfila per davant vint o trenta generals... Ses dos-centes o tres-centes al·lotes casadores van a n'es Born a veure si poden pescar un des vint o trenta partits de sa població; "ábrense las velaciones", es passeig queda oficialment inaugurat. (...) D'aquí a cent anys... una altra generació idèntica substituirà aquesta... I així rodarà el món anys infinits i vendran noves festes del Corpus i tothom hi tornarà anar, content i alegre, amb sa robeta nova i es capell endiumenjat a veure sa processó i sentir sa música i contemplar es devots de sempre, es militars de sempre i es coix de sempre. C. De M. [Clavell de Moro] (Miquel dels S. Oliver) (La Roqueta, núm. 149, 30 de maig de 1891, p. 1)"

El Corpus, al món

Una de les característiques més rellevants del Corpus de Mallorca és la dansa de les Àguiles de Pollença. Es tracta d'una de les tres úniques danses que són permeses de ballar davant el Santíssim en tot l'estat espanyol. Vos presentam les altres dues, els seis de la Catedral de Sevilla i l'erreberentzia de Donostia.

Per ses festes posen murta
i es dies no són tots uns.
'Vui és dissabte i dilluns.
Quina setmana tan curta!

A Barcelona, durant molts de segles, la festivitat del Corpus s'ha considerat l'autèntica festa major de la ciutat. La processó actual compte dues parts ben diferenciades, la festiva, en què el Seguici Popular de Barcelona, compost per gegants, àliga, Bou de sant Just, cavallets, drac, mulassa, lleó, víbria i tarasca recorre els carrers del centre i constitueixen una autèntica expressió festiva popular; i la processó de caràcter estrictament religiós del Corpus Christi de la Seu. Així i tot, hi destacam un costum que ha esdevingut símbol de la identitat festiva de la ciutat i és l'Ou com balla i que es caracteritza per la màgia de la seva senzillesa.

La Patum de Berga és probablement una de les manifestacions festives del Corpus que més projecció gaudeix. El 25 de novembre de 2005 fou declarada "Obra mestra del patrimoni oral i immaterial de la humanitat" per part de la UNESCO.

Seises de Sevilla

Els seises són un grup de deu infants que realitzen una dansa sagrada davant el Santíssim de la Catedral de Sevilla el dia del Corpus, el dia de la Immaculada Concepció i en l'anomenat "triduo" de Carnestoltes de Sevilla.

En l'evolució històrica dels seises cal distingir per una part els seises com a nins cantors i l'altra la dansa que realitzen. En el Renaixement quan neix la música coral i com a conseqüència del cor polifònic, els nins cantors s'encarreguen de les veus superiors de la polifonia, dels responsoris i de danses i fragments d'autos i pasos que es solien fer per Nadal i Pasqua. A la segona meitat del segle XV el nombre de nins es va generalitzar al de sis i el grup adoptarà el nom de seises. Fins ara havien rebut els noms de "moços", "moços de coro", "muchachos", "moços cantorçicos" i "niños cantorçicos". Actualment són deu nins els que interpreten la dansa de seises.

Els orígens de la dansa dels seises de la Catedral de Sevilla són incerts el que és evident és que la seva aparició va lligada a la processó del Corpus. La festa fou la que va impulsar en el període renaixentista el naixement de la dansa i al llarg de la història ha estat la raó de la seva existència. Els primers documents de la Catedral de Sevilla que fan referència al ball els trobam al Libro del Veedor (1508 i 1509) i en els Libros de Fábrica de l'Arxiu Capitular. El Barroc constituirà l'eclosió de la festivitat popular que tindrà com a màxim exponent la festa del Corpus i és en aquest període quan s'esquematitzarà les danses sagrades que es realitzaven anteriorment de manera més esporàdica.

L'any 1613 es defineix la dansa dels seises semblant a com es celebra actualment. Ballen a la vuitada del Corpus en el presbiteri baix de la Catedral, amb els vestits de patges i amb el mateix significat i organització actual.

Erreberentzia i espata-dantza de Gipuzkoako

És la dansa de salutació i reverència inclosa en la brokel-dantza, la soka-dantza i també l'espata-dantza. L'espata-dantza és el ball d'espases vinculat a la festivitat del Corpus.

Els dantzaris es divideixen en dos grups, el qui porten les espases llargues, en nombre variable però sempre múltiple de quatre, i el que les duen curtes i tapades amb un mocador, també anomenats azkendariak, solen ser quatre i tanquen la comitiva. Els dantzaris es reparteixen en quatre fileres i són dirigits per un capità, el buruzagi. Cada dantzari porta a la seva mà dreta una espasa, mentre que amb l'esquerra agafa la punta de l'espasa del seu company de filera. Els quatre primers, un per cada filera, entreguem la punta de la seva espasa al capità.

El ball s'inicia amb la formació de ponts, zubiak, que comencen quan el capità alça per sobre del cap les puntes de les quatre espases i dona mitja volta, es col·loca enfront dels seus companys de comitiva i es dirigeix al fons de la formació. És seguit per la resta de dansaires fins que els azkendariak queden col·locats al principi de la formació.

Es torna a repetir el mateix moviment en sentit contrari, d'aquesta manera el conjunt queda com al principi però darrera els azkendariak.

L'ou com balla de Barcelona

Un joc esdevingut tradició que ja el tenim documentat l'any 1440 a la Catedral de Barcelona. La seva simplicitat ha fet que tot i que es tracti d'un costum propi de la ciutat de Barcelona s'hagi estès a altres indrets de Catalunya. Es tracta de fer ballar un ou buit amb un punt de cera al forat per qual s'ha buidat, damunt un brollador d'aigua d'una font, d'aquesta manera l'ou és com si ballés damunt l'aigua. Encara avui dia es debat sobre el seu origen i significat. Es suposa que està relacionat amb les festivitats dedicades a la natura pròpies d'aquesta època de l'any i que posteriorment foren cristianitzades, les al·lusions de l'ou a la fertilitat i a la plenitud encaminen aquestes hipòtesis, malgrat que també formalment és una imatge que recorda a la figura de l'hòstia eucarística.

El brollador en el que l'ou balla normalment està ornamentat amb tot tipus d'ornaments florals, sobretot ginesta, clavells i cireres, que a més eviten que l'ou caigui a terra. Si l'ou cau sobre l'aigua i no es rompre, torna a rodolar fins al raig i s'enlaire de nou, però si es trenca al llarg de la jornada representa un mal averany.

Una de les teories més esteses de l'origen de la tradició el situa a Itàlia, on un frare dominic ho va veure en un petit poble, i quan es va traslladar a Barcelona proposà de fer-ho a la catedral. Segons l'historiador barceloní Ramon Nonat, el ritual es va començar a celebrar el 1440. Es dedueix d'una anotació dels llibres de comptes de l'obreria de la seu, que indica que el claustre de la catedral de Barcelona va rebre l'encàrrec d'arranjar la capella per a la diada de Corpus i, a més, s'hi registra el cost d'una partida d'ous per al brollador. Hi ha constància que un segle després, al segle XVI, ja es feia cada any a la font del claustre de la catedral de Barcelona. Se n'encarregaven els escolans, que després d'una llarga processó de quatre o cinc hores es menjaven l'ou, les cireres i la fruita amb què s'havia decorat.

També hi ha qui considera que va néixer com una distracció dels nobles del carrer Montcada mentre esperaven el pas de la processó. Per altra banda també cal tenir presents les similituds entre l'ou com balla i els jocs d'aigua que feien els musulmans en els brolladors dels patis interiors. Un d'aquests jocs consisteix justament a fer engronsar una piloteta sobre el raig d'aigua d'una font.

A partir del de la catedral, també es va fer al veí pati de la casa de l'Ardiaca, i, a partir dels anys vuitanta del segle XX, en altres patis del centre de la ciutat de Barcelona. A banda, altres ciutats i viles van començar a fer-ho o han continuat amb una tradició antiga. A Barcelona, generalment, es pot visitar en espais del barri Gòtic de Barcelona: la catedral de Barcelona, la casa de l'Ardiaca, i altres indrets com el claustre del monestir de Jonqueres, i els patis de l'Ateneu Barcelonès, l'Arxiu de la corona d'Aragó, la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, el Museu Frederic Marès, el palau Centelles, el Museu d'Història de Barcelona, el palau del Lloctinent, l'Acadèmia de les Bones Lletres i el claustre de l'església de la Concepció. A Tarragona, l'any 1933, el canonge Dr. Josep Vallès i Barceló va començar a ornamentar el jardí i va fer ballar l'ou a la font del claustre de la catedral. La cosa prengué volada, sobretot després de la guerra, amb l'assistència de les autoritats a la inauguració. En l'actualitat, ho prepara un equip, que és format per voluntàries i voluntaris, un florista i el sagristà de la seu.

L'explicació de per què s'aguanta l'ou com balla ens la dóna l'efecte Coandă, encara que hi ha el principi de Bernoulli subjacent, que és la base per a poder aclarir-ne el primer. Suposem una superfície corba, per exemple una esfera, que és el cas de l'ou com balla. Si sobre aquesta es llença alguna cosa sòlida (arròs, per exemple), ambdós rebotaran en sentits contraris. L'ou, pel principi d'acció-reacció, tendirà a anar en el sentit en què l'ha empès l'arròs, i aquest rebotarà. Si repetim aquesta experiència amb un fluid, aquest, per la seva viscositat, tendirà a "enganxar-se" a la superfície corba. Ni el fluid ni la pilota rebotaran en la direcció oposada, el fluid seguirà la seva trajectòria, adaptant-se suaument a la superfície corba, i l'ou tendirà a anar cap a l'aigua que l'empeny. En el cas de l'ou com balla, l'aigua l'estira en totes direccions, abans de caure per l'acció de la gravetat i així el manté en equilibri.

Què podem fer?

ACTIVITATS EN FAMÍLIA

- **Palma de primavera. Música i espais**

L'Ajuntament de Palma ha organitzat aquest cicle de concerts que es duen a terme a patis i llocs emblemàtics de la ciutat. Podeu consultar-ne tota la programació al web de l'ajuntament http://cultura.palma.es/ficha.php?Cod_not=4149

- **Per Corpus, cireres!**

Una de les fruites de temporades més preuades són les cireres i una de les elaboracions culinàries que es fan a Catalunya aquest dia és la coca de cireres. La cirera pròpia de les coques és l'anomenada negreta, una cirera tardana, petita, de carn dura, gairebé negra i tan dolça que s'enganxa al paladar. Aquesta és la que fa que, un cop sobre la pasta i coberta de sucre, deixi anar aquell almívar exquisit de color de vi. Hi ha tres modalitats de pasta per fer la coca. La més coneguda actualment és la de pasta adobada o pasta de brioi, és a dir, elaborada amb mantega i ous amb la pasta esponjada. La més antiga i tradicional és la de pasta de pa estirada fina, regada amb oli i espolsada amb una bona quantitat de sucre, que queda més cruixent. També hi ha una tercera modalitat que és el cóc de cireres, elaborat com un cóc ràpid tradicional, amb una barreja de licors o anís i cobert completament de cireres negretes, força oli i força sucre. Aquesta varietat és més casolana. Us animau a posar-vos el davantal?

El Santíssim Sagrament
robaren, a Manacor;
es lladre no tengué por
que vengués un any dolent.

RITUALS COMPARTITS

- **Coneguem les Àguiles de Pollença**

Una de les mostres del patrimoni immaterial de Mallorca més característiques és la processó del Corpus de Pollença. La dansa de les àguiles si de sant Joan Pelós bé mereixen una vista a aquest poble per veure en directe aquesta dansa els orígens de la qual es perden segles enrere.

- **Acompanyem els cossiers de Manacor**

Aquest any el Corpus ha coincidit amb la celebració de les Festes i fires de primavera de Manacor. Un dels actes principals és la sortida dels cossiers el 27 de maig a les 17h de ca la dama al carrer de Lepant, 27. Els cossiers fan l'itinerari tradicional fent les aturades dels balls corresponents i finalitzen la volta a l'ajuntament. Se n'ha conservat documentació escrita des del segle XVIII fins a mitjan segle XX, data en la qual, després d'anys de trontolls i malviures, deixaren de ballar. El maig de 1981, es pogueren recuperar. Des de 1990 estan lligats a l'Escola Municipal de Mallorca. Actualment, dansen el dia del pregó de les Fires i Festes de Primavera (darrer divendres de maig) i el dia de la festa del Sant Crist (dia de la Cinquagesma). Els Cossiers són, actualment, set: sis cossiers i una dama. Temps enrere els acompanya un dimoni, que no es va recuperar fins a l'any 2006. També els acompanya una colla de xeremiers (xeremies, fabiols i tamborí). Executen cinc balls diferents: es peuet, la Balanguera (versió llarga), la Balanguera (versió curta), es Broquers (únic ball de bastons a Mallorca) i Sa processó (ball d'acompanyada, interpretat també per les xeremies). Després dels balls, els dansaires reparteixen un brot de romaní com a símbol de festa i de primavera.

TRADICIONARI DE MALLORCA #07

Direcció: Carme Castells

Documentació i elaboració: Joana M. Serra

Fonts:

- ALCOVER, A.M.; MOLL, F. DE B.: Diccionari català-valencià-balears. Editorial Moll,. Palma.
- AMADES, J. (2001): Costumari Català. El curs de l'any. Salvat Editores, Barcelona.
- AV (1992): Calendari de festes de les Illes Balears i Pitiüses. Fundació Serveis de Cultura Popular, Barcelona.
- AV (2008): L'esplendor de la festa. Màgia i misteri de les festes antigues. Institut d'Estudis Baleàrics, Palma.
- FONT, M. S. (2005): Cuina i menjar a Mallorca. Història i receptes. Miquel Font Editor, Palma.
- JANER, G. (1999): Les festes llunyanes. Tradició i llegenda dels mallorquins. J.J. de Olaneta, Editor, Palma.
- MASSIP, F. (2008): "Teatre i festa", dins L'esplendor de la festa. Màgia i misteri de les festes antigues. Institut d'Estudis Baleàrics, Palma.
- ROSSICH, A. (Coord.): El teatre català dels orígens al segle XVIII. Edition Reichenberger i Universitat de Girona, Kassel.
- SOLER, J. (dir.) (2005): Tradicionari: enciclopèdia de la cultura popular de Catalunya. (Vol. 5) Enciclopèdia Catalana, Generalitat de Catalunya, Barcelona.
- VALERO, G.; BUENO, J.; FONTS, B. (2010): Les festes de Palma. Història, tradició i vigència. Lleonard Muntaner Editor, Palma.
- Festes.org: l'espai on comença la festa. www.festes.org
- Cançoner 2.0. www.canconerdemallorca.cat

Editat pel MUSEU DE LA PARAULA. CASA RAFEL GINARD
Sant Joan, Mallorca, 26/05/2016

**Museu de
la Paraula**
Casa **Pare Ginard**

ARXIU I MUSEU ORAL
DE MALLORCA